Таблиця 2

Залежність собівартості продукції рослинництва від рівня затрат праці в сільськогосподарських підприємствах

Групи підприємств за рівнем затрат праці на 1 грн. валової продукції в співставних цінах 2000р.,	Кількість підприємств люд.-год.у групі	Затрати праці на 1 грн. валової продукції, люд.-год.	Витрати на 1 грн. валової продукції, грн.
I-до 0,10	5	0,09	0,87
II-0,101 -0,15	10	0,13	1,02
III-0,151 -0,20	6	0,18	1,24
IV - понад 0,20	6	0,34	1,35
В середньому	27	0,13	1,08

В першій групі суб'єктів господарювання з найменшими затратами праці на одиницю рослинницької продукції собівартість її нижча на 35,6% порівняно з четвертою групою, де затрати праці найбільші. Скорочення їх на 0,25 люд. - год. сприяє зниженню витрат на 1грн. валової продукції на 0,48 грн. (з 1,35 до 0,87 грн.). Для зниження собівартості продукції рослинництва необхідно здійснити систему агротехнічних, організаційно господарських та інших заходів, направлених на раціональне використання землі, матеріальних і трудових ресурсів, підвищення урожайності сільськогосподарських культур, поліпшення якості продукції, зменшення витрат виробництва та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ластовецький В. Класифікація витрат виробництва// Економіка України.- 1999,- №3.- С.78-81.
2. Хмиль Т., Шашмирева Л. Оптимизация прибыли, обьема выпуска продукции и издержек производства/ / Бизнес Информ,-1999,- №13-14,- С.118-119.
3. Царенко О.М. Економічний аналіз діяльності підприємств агропромислового комплексу: Навч. Посіб.- К.: Вища шк- 1998,- С.168-195.

УДК 373.61

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Далюк Н.Я.

Міжнародний університет "РЕП" ім. акад. Степана Дем'янчука

У статті розглядаються концептуальні засади та визначаються стратегічні підходи до процесу підготовки кадрів з вищою освітою, орієнтованого на пошук довготермінових конкурентних переваг. Обгрунтовується класифікація стратегічної інформації для оптимальної організації маркетингової діяльності вищих навчальних закладів у сучасних вітчизняних соціально-економічних умовах.

Проблема вищої освіти - частина загальноекономічних проблем держави,оскільки формування освіти взагалі і вищої, зокрема, залежить від соціально-економічного устрою країни, масштабів людського потенціалу, рівня розвитку економіки.

Останнім часом сфера вищої освіти зіткнулася з багатьма проблемами, притаманними майже усім сферам економічної діяльності на шляху перебудови економіки. Найперше з відсутністю законодавчої бази, яка б визначала політику формування вищої освіти. Крім того, відбувається втрата у цій сфері регулюючої ролі держави, у результаті чого вищі навчальні заклади поставлені перед проблемою самозабезпечення. Це, в свою чергу, призводить до структурних перекосів у системі підготовки кадрів, їхньої невідповідності потребам ринку праці.

Якщо у період 1995-1998 рр. середньорічний темп приросту вищих навчальних зак-

ладів III-IV рівнів акредитації становив 5,6 %, то у 1998-1999 рр. зменшився до 5%. Середньорічний темп зростання студентів сягав відповідно 9,1 і 6,2%.

У державних вищих навчальних заклада?; приріст студентів збільшився і у 1998-1999 рр. був 80,4 тис осіб, тоді як у 1995-1998 рр. - 75,1 тис. осіб у середньому за рік; у недержавних - залишився майже стабільним із деякою тенденцією до зменшення.

Така ситуація свідчить про концентрацію підготовки фахівців у системі вищих навчальних закладів державного типу, інакше кажучи, відбувається процес, коли конкуренція на ринку освітніх послуг зменшує кількість неконкурентоспроможних навчальних закладів недержавного типу, а державні установи, використовуючи чинне законодавство, мають змогу збільшити підготовку фахівців на підставі альтернативних джерел фінансування. Розширення масштабів підготовки спеціалістів - процес об'єктивний і значною мірою зумовлений переглядом суспільних цінностей у результаті всесвітнього підвищення інтелектуалізації суспільства, збільшення потягу людей до здобуття вищої освіти.

Швидке зростання чисельності студентів, як свідчить досвід країн Заходу, припадає на періоди економічних спадів, оскільки саме тоді завеликій кількості чисельності випускників середніх закладів освіти загрожує безробіття. За цих умов влада і бізнес сприяють підвищенню чисельності слухачів вищих навчальних закладів, прагнучи підвищити рівень освіти і зменшити соціальну напруженість. З цієї точки зору нинішній сплеск масштабів підготовки фахівців в Україні є закономірним.

Виникає проблема, що полягає у тому, як у нестабільній економічній ситуації, за умов ' загального дефіциту робочих місць привести у відповідність до потреби країни у працівниках високої кваліфікації зростаючі обсяги підготовки фахівців, не допустити підвищення рівня безробіття серед них, вирішити пріорітетне стратегічне завдання стосовно забезпечення науково-технічного розвитку країни, що вимагає підготовки відповідних спеціалістів. Діюча система підготовки спеціалістів здебільшого зорієнтована на неконтрольований попит у населення на деякі спеціальності соціального і гуманітарного напрямів, які забезпечують, хоч і незначні, але реальні шанси для працевлаштування.

При збільшенні за останні чотири роки приймання студентів до вищих навчальних закладів III - IV акредитації на 35,6%, їхня чисельність у сфері освіти та соціальних наук збільшилася більш ніж удвічі, у сфері економічних наук та права - більш ніж у 1,5 рази. У 1999/2000 н.р. на такі сфери, як освіта, соціальні науки, економіка, комерція і бізнес, право припадало близько 52% загального числа прийому студентів, тоді як у 1996/1997 навчальному році - 41 %. У 2005 р. очікується перевиробництво правознавців - громадяни не зможуть знайти собі роботу. Та сама участь спіткає і менеджерів (Шевченко О. Диплом - всего бумажка // Аргументы и факты в Украине. - 2000,- №40).

У 1996/1997 н.р. прийом студентів за державним замовленням становив 140,9 тис. осіб, у 1999/2000- 135,1 тис.осіб, тобто зменшився лише на 4,2%. Найвищими темпами за державним замовленням готують фахівців за тими спеціальностями, котрі достатньо забезпечуються за рахунок індивідуальних коштів, і які, враховуючи ажіотажний попит населення на деякі професії, є надлишковими.

У 1999 р. прийом студентів за державним замовленням за напрямами освіти, гуманітарних, соціальних наук, економіки, комерції, бізнесу, правознавства порівняно з 1997 р. зріс з 54916 до 57548 осіб і становив у загальній кількості прийому за державним замовленням 42,6 проти 40,8% у 1997 р. Особливо значні масштаби прийому за кошти державного бюджету у межах цього періоду були у сфері освіти - 117,4%, соціальних наук, комерції, бізнесу -109,5%. У 1999/2000 н.р. із загальної чисельності випускників, які навчалися за державним замовленням, направлення на роботу одержали лише 52,9%.

На зареєстрованому ринку праці найчастіше зустрічаються у сфері освіти - спеціальності педагогічної освіти, дошкільного виховання і початкового навчання, дефектології, серед яких направлення на роботу із числа тих, які навчалися за рахунок державного бюджету, одержали від 14 до 33%. З-поміж гуманітарних спеціальностей - історія, філологія - 4-1 6% направлення на роботу. У сфері економіки, комерції, бізнесу - спеціальності економіка та підприємництво, облік і аудит, економіка підприємства, бухгалтерський облік, менеджмент тощо - від 8,2 до 45%. Із 1246 випускників за спеціальністю "Бакалавр

права” направлення на роботу одержали лише 3%. Окремо заслуговують на увагу інженерні спеціальності. У 1999/2000 н.р. із загальної чисельності випускників, які навчалися за державним замовленням, кількість інженерних спеціальностей становила 27,5%. Водночас і в цій сфері більшість випускників не знаходить застосування своїм навичкам. І річ не тільки в тім, що за сучасних умов підготовка усіх фахівців відбувається без урахування потреби економіки у спеціалістах.

Проблема полягає у тому, що частина спеціальностей уже зараз (у найближчі роки ця тенденція посилиться) не відповідає сучасним умовам економічного розвитку, зорієнтована на застарілу інфраструктуру та недосконалі технологічні процеси. Є інженерні спеціальності, за якими випускники вищих навчальних закладів, які навчалися за державним замовленням, у 2000 р. одержали направлення на роботу від 14 до 57%. До таких спеціальностей можна віднести інженерну механіку, технологію машинобудування, металорізальні верстати, обладнання хімічного виробництва, обробку матеріалів на верстатах, розробку родовищ корисних копалин, металургію, хімічну технологію та інженерію тощо.

Є підстави вважати, що ця тенденція збережеться і в найближчі роки, оскільки масштаби підготовки з багатьох перелічених спеціальностей збільшуються або перебувають на постійній позначці. Найперше це стосується великих промислових міст, де традиційно зосереджено вищі навчальні заклади, що готують фахівців під інфраструктуру регіонів. Однак, при цьому часто не враховуються зміни міжгалузевої структури виробництва і зміни економічних пріорітетів.

Через недотримання соціально-економічними програмами власних пріорітетів, міністерства, відомства, підприємства, організації та установи змушені прогнозувати потребу у спеціалістах, виходячи в основному із досягнутого рівня, у результаті чого заявки на підготовку фахівців, окрім формального характеру, були зорієнтовані на застарілі професії і спеціальності. Це вже у перспективі дає всі підстави для поглиблення негативного процесу, що призведе до збитковості багатьох професій на ринку праці.

Важливе значення має відсутність чіткої програми обгрунтування стратегічних завдань країни, без чого неможливо визначити доцільність розвитку фундаментальних і прикладних напрямів освіти. Дестабілізуючим чинником щодо формування підготовки фахівців є зростання кількості державних закладів вищої освіти, які перебувають поза компетенцією Міністерства освіти і науки України. Нині щорічний прийом студентів до таких вузів за кошти державного бюджету становить близько 28%. З точки зору розвитку ринку праці відомча розмежованість призводить до дублювання підготовки з багатьох спеціальностей, підготовки спеціалістів на кон’юктурних засадах, наслідком чого є перенасиченість ринку праці фахівцями деяких спеціальностей, неефективне використання державних коштів на їхню підготовку.

До вад механізму підготовки фахівців за державним замовленням слід віднести і відсутність повноважень Міністерства праці та соціальної політики України щодо визначення масштабів підготовки фахівців за спеціальностями і розміщення державного замовлення за регіонами країни. Заслуговує детального розгляду питання про використання спеціалістів із вищою освітою у тих сферах економіки, які нині у багатьох урядових і програмних документах вважаються пріорітетними. Зокрема, у Посланні Президента до Верховної Ради”Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки” до пріоритетів віднесено ті сфери економіки, які дадуть змогу найближчим часом відродити національне виробництво і забезпечити конкурентоспроможність економіки, а також створити умови для підвищення добробуту населення і національної безпеки країни.

Йдеться насамперед про те, що визначальним пріоритетом має стати опрацювання і реалізація державної політики, спрямованої на структурну перебудову промисловості та розвиток інноваційної моделі економічного зростання. Це передбачає випереджаючі темпи зростання виробництв, пов’язаних зі створенням нових поколінь літаків, ракетоносіїв, комп’ютерної індустрії, суднобудування, супутникових технологій тощо. Розвиток зазначених галузей дасть імпульс для технологічного оновлення інших сфер економіки: приладобудування, електроніки, електромеханіки та металургії. Значну увагу буде при-

ділено створенню перспектив інформаційних технологій, телекомунікаційних мереж, засобів інформатики. Розвиток має отримати весь комплекс галузей, пов'язаних зі створенням в Україні сучасної матеріально-технічної бази, забезпеченням сільськогосподарського виробництва, включаючи сільськогосподарське машинобудування, розвиток харчової промисловості. Йдеться мова про потребу у підвищенні в міжгалузевій структурі ролі промисловості як провідної галузі, що забезпечує економічне зростання країни. Це, в свою чергу, потребує розгляду основних сучасних тенденцій забезпечення цієї галузі та її основних підгалузей робочою силою, зокрема фахівцями.

Спостерігаються випереджаючі темпи зростання серед працюючих абсолютних масштабів і питомої ваги осіб з вищою освітою у галузях енергетичного і видобувного комплексу. Так, чисельність осіб, які закінчили вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, у 1999 р. щодо 1997р. при зменшенні загалом у промисловості на 3,9%, в електроенергетиці зросла майже на 15%, атомній промисловості - майже на 50%, кольоровій металургії - 27%, чорній металургії - 8,5%. Значними були темпи залучення фахівців у цей період у медицині (107,3%) та поліграфічній промисловості (107,7%). Дещо нижчими за ці, але підвищеними щодо решти галузей, зафіксовані темпи зростання у хімічній та нафтохімічній промисловості (102,3%), харчовій промисловості (102,8%). Ця ситуація зумовлена тим, що розвиток таких галузей як електроенергетика, атомна промисловість, кольорова промисловість і чорна металургія в останні роки було зорієнтовано на зовнішній ринок, що прискорило темпи виробництва цих галузей і відповідно підвищило заробітну плату. Зростання чисельності спеціалістів у медичній та поліграфічній промисловості (певною мірою це стосується харчової промисловості) пояснюється високою часткою роздержавлення підприємств цих галузей. Було виявлено скорочення чисельності осіб з вищою освітою у таких галузях як машинобудування і металообробка лише за останні два роки на 13%, у легкій промисловості -10%, мікробіологічній - 7%

Щороку до складу робочої сили в Україні додається 360 тис. випускників ВНЗ, що становить близько 2% загальної чисельності зайнятого населення. У1999р. на обліки в службі зайнятості перебувало 12,8 тис. осіб, навантаження на одне місце службовця у середньому було 30 осіб (Тернопільська область - 75, Волинська - 74, Рівненська - 63 особи). Найважливішою причиною зростання безробіття серед спеціалістів з вищою освітою і особливо випускників є невідповідність професійно-кваліфікаційної структури спеціалістів потребам галузей економіки і попиту регіональних ринків праці.

У1999 р. службою зайнятості було зареєстровано 2046 найменувань професій безробітних робітників і службовців, а попит був на 781 професію, не затребувано 856 професій, а також 409 посад службовців.

Плануючи обсяги професійної підготовки спеціалістів кожної окремої спеціальності, вищі навчальні заклади мають враховувати ті зміни, що відбуваються на ринку праці.

При визначенні обсягів професійної підготовки за спеціальністю освіта (дошкільне виховання, початкове навчання та ін.) потрібно враховувати очікувані демографічні зміни (можливий приріст населення, народжуваності); організаційні зміни у соціальній сфері (вимушене скорочення дитячих навчальних закладів, шкіл, тощо); скорочення обсягів бюджетного фінансування. Проте за останні роки спостерігається тенденція до зростання обсягів підготовки за означеною спеціальністю, попри негативні впливи названих чинників. Серед порівняно дефіцитних спеціальностей фахівців на ринку праці передусім слід виділити такі, як лікар-педіатр, лікар-терапевт, фармацевт, на одну вакантну посаду яких припадає відповідно 0,5; 1,2; 1,5 особи безробітних.

Нині у вищих навчальних закладах провідне місце поряд з інженерами займають спеціальності: економіка, комерція та підприємництво, право. Безперечно, розвиток цих напрямів потрібний з погляду формування ринкових відносин. Однак масштаби підготовки спеціалістів економічного профілю мають відповідати темпам розвитку ринкових відносин. Складається ситуація, коли чималі державні кошти витрачаються на підготовку спеціалістів за надлишковими на ринку праці спеціальностями. Як наслідок, зростає рівень безробіття серед фахівців з вищою освітою; втрачається їхня фахова підготовка; збільшуються витрати на допомогу у разі безробіття та перенавчання з державного фон-

ду сприяння зайнятості населення. Особливу увагу варто приділити аналізу та оцінці відповідності попиту і пропозиції фахівців на регіональних ринках праці з урахуванням наявності суттєвих змін у відтворенні трудового потенціалу.

Регіональні органи освіти та праці, центри зайнятості практично не проводять цілеспрямовану упереджувальну роботу зі сприяння зайнятості випускників вузів, що поглиблює формування диспропорції між попитом і пропозицією на ринку праці спеціалістів.

Недостатньо координуються зусилля управлінських структур систем служби зайнятості й вищих навчальних закладів щодо працевлаштування випускників. За цих умов складається реальна загроза сплеску безробіття серед випускників вузів.

Державна служба зайнятості поки що не може оперативно впливати на вищі навчальні заклади з метою попередження підготовки спеціалістів з обмеженим попитом за деякими професіями через недосконалість статистичної бази, зокрема, відсутністю статистичних даних про випускників вузів, зареєстрованих у центрах зайнятості за рівнем акредитації (з повного вищою освітою і базовою вищою освітою); відсутністю виокремлення категорії випускників за формою власності (державних і недержавних вузів); відсутністю даних про чисельність випускників з вищою освітою у професійному складі незайнятих громадян, які перебувають на обліку у службі зайнятості.

Аналогічні недоліки притаманні і змісту картки персонального обліку, яку заповнює випускник під час реєстрації у службі зайнятості. Окрім того, при присвоєнні випускнику після закінчення вищого навчального закладу кваліфікації потрібно керуватися Державним класифікатором професій ДК - 003-95 Держстандарту України з урахуванням системи його кодування. Виходячи з проведеного аналізу, можна констатувати, що чимало вищих навчальних закладів по суті готує потенційних безробітних, яким після закінчення навчання доводиться звертатися за пошуком роботи безпосередньо до центрів зайнятості. За умов ринкової економіки лише держава може відповідати за врахування загальнонаціональних інтересів в освітній політиці.

Впровадження довготермінових перспектив в освітні рішення потребує вміння передбачати майбутні потреби і проблеми. Механізм державного впливу на процес підготовки та працевлаштування фахівців має включати наступні напрями:

- виявлення реальної професійно-фахової структури попиту на робочу силу на регіональних ринках праці;
- коригування обсягів і структури підготовки кадрів при виданні ліцензій вищим навчальним закладам.

У сучасних умовах найголовнішим є забезпечення трудової орієнтації випускників, підвищення їхньої конкурентоздатності на ринку праці. А це означає потребу поліпшення рівня і якості освіти, навчання відповідно до потреб галузей економіки та ринку праці.

Успіх у розвитку освіти залежить від адаптації її до ринкових умов. Зміни в системі освіти мають грунтуватися на концепції розвитку освітніх послуг, в основі якої покладено активну роль попиту. Ринкове трансформування суспільно-економічних відносин в Україні зумовлює потребу розвинутої системи ведення справ у сфері освітніх послуг, яка б орієнтувала вищі навчальні заклади на підготовку фахівців відповідно до попиту на ринку праці й поєднувала процес завершення навчання з процесом включення випускників до трудової діяльності.

Проблему успішного функціонування сфери вищої освіти за умов посилення конкуренції зможуть вирішити лише ті вищі навчальні заклади, які мають орієнтири на перспективу. Це зумовлюється тим, що на сучасному етапі економічного розвитку України ринкові механізми лише формуються, підвищується рівень невизначеності, ризику, стає необхідністю вміння пристосовуватися до ситуації, що постійно змінюється. Усе це потребує стратегічного підходу до процесу підготовки кадрів з вищою освітою, орієнтованого на пошук довготермінових конкурентних переваг.

Підготовка кадрів з вищою освітою стає здебільшого складним процесом і набуває яскраво вираженого стратегічного характеру. А стратегія ВНЗ має грунтуватися на використанні маркетингу, оскільки саме він забезпечує орієнтацію ВНЗ на потреби споживачів освітніх послуг, своєчасну адаптацію до змін зовнішнього середовища.

У якості найбільш важливих класів стратегічної інформації маркетингової діяльності ВНЗ доцільно, на нашу думку, визначити наступні:

- про зовнішнє. середовище (політична, науково-технічна, юридична, соціальна, економічна інформація);
- про ринки освітніх послуг та праці;
- про умови конкуренції;
- про сильні і слабкі позиції організації;
- про можливі обставини;
- про минулу діяльність;
- про поточні проблеми і можливості;
- про ризики і невизначеності стратегії розвитку, що використовується.

Мета маркетингу освітніх послуг - володіти ситуацією на ринку освітніх послуг і ринку праці, своєчасно враховувати їхні зміни.

Головним завданням маркетингової діяльності є дослідження ринку освітніх послуг для встановлення поточної й перспективної потреби у фахівцях; вивчення розвитку виробництва для сучасної підготовки і вимог до спеціалістів; пошук свого сегмента на ринку праці, характеристики якого відповідають профілю підготовки фахівців у конкретному ВНЗ. Існує багато підходів до конкретного аналізу ситуацій, як і багато варіантів логіки прийняття рішень на основі такого аналізу. Але всі вони, на нашу думку, мають містити у собі чотириступиневу процедуру:

1. Визначення проблеми на основі аналізу позитивних та негативних факторів маркетингового середовища організації.
2. Формування та ранжування цільових альтернатив.
3. Аналіз альтернатив та оптимізація стратегічних рішень шляхом визначення моделі поведінки організації на ринку праці *І* освітніх послуг.
4. Розробка чітких напрямків удосконалення ринкових позицій організації.

Маркетингова діяльність створює базу для остаточного прийняття рішень про підготовку спеціалістів. До маркетингових досліджень входять: збирання, аналіз, обробка і оцінка маркетингової інформації щодо стану і динаміки пропозиції й розвитку попиту на освітні послуги на ринку праці. Вивчення ринку праці дає змогу оцінити його у плані: загальних обсягів і структури підготовки фахівців з вищою освітою; тенденцій розвитку; існуючих і майбутніх конкурентів; потенційних можливостей ринку.

Визначення потенційних споживачів освітніх послуг полягає у пошуку інформації про те, де саме на ринку праці має працювати певний навчальний заклад і хто є головним споживачем освітніх послуг. Для цього використовується техніка сегментування ринку праці (вивчення пропозиції робочих місць ввітчизняними роботодавцями та іноземними фірмами, вибір цільового ринку праці за галузями та за формою).

Вивчення потенційних споживачів освітніх послуг надає інформацію про особливості їхньої поведінки на ринку праці, реакцію на діяльність ВНЗ. Це дасть змогу ВНЗ заздалегідь готуватися до можливих змін з урахуванням чинників, на які реагує споживач.

У результаті маркетингового дослідження розробляються конкретні рекомендації щодо вдосконалення формування процесу підготовки спеціалістів відповідно до визначеного сегмента ринку праці, а саме:

- визначення такого набору спеціальностей, який відповідає видам професійної діяльності й посад, для яких потрібні фахівці вибраного сегмента ринку праці;
- внесення змін до навчальних програм підготовки спеціалістів, ураховуючи вимоги споживача до їхнього професійного рівня.

Під час удосконалення навчальних програм порівнюються вимоги до професійного рівня спеціалістів споживача освітніх послуг з існуючим змістом програми, до якої вносять відповідні зміни:

- вносяться додаткові дисципліни спеціальностей, або, навпаки, деякі скорочуються;
- визначається реальне співвідношення у міжпредметних зв’язках;
- підтримується використання інформаційних технологій;
- визначається відповідно до вимог споживача співвідношення теоретичних і прак-

тичних знань тощо. Система вищої освіти має орієнтуватися на принцип безперервної адаптації до перспективних змін. Для цього потрібно вивчати та враховувати чинники впливу на розвиток системи вищої освіти:

- попит на освітні послуги;
- структуру спеціальностей;
- конкурентне середовище;
- зміни державного замовлення;
- вимоги споживачів освітніх послуг;
- економічні можливості населення.

Результатом маркетингової діяльності мусить бути розробка Програми розвитку освітніх послуг на перспективу, яка вирішуватиме такі питання:

- маркетинговий аналіз існуючого стану освітніх послуг;
- моделювання ринку освітніх послуг;
- прогнозування потреби у фахівцях.

Підготовка спеціалістів вищим навчальним закладом з урахуванням тенденцій щодо розвитку освітніх послуг на перспективу надасть змоги випускникам стати конкурентоспроможними на ринку праці, а ВНЗ - забезпечить конкурентні переваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навроцький О.І. Вища школа України в умовах тзансформації суспільства. - Х.: Основа, 2000. - 240 с.
2. Оболенська Т.С., Спяк Т.І. Проблеми планування у вузі й використання інформаційних моделей і комп'ютерних технологій при складанні навчальних планів дисциплін/ Тернопільський інститут народного господарства. - К.; 1993,- 166 с.
3. Смирнов С.Б. Принцыпы и этапы прогнозироваеия развития системы высшего профессионального образования / Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов,- Препр.- СПб.,2001,-32 с.
4. Третьякова Т.Н. Педагогические проблемы маркетинга образования / Южноуральский государственный университет сервиса и легкой промышленности - Челябинск: Изд. ЮУрГУ, 2000 - 213 с.
5. Управление качеством образования: тезисы докладов региональной научно-методической конференции, 5-6 апреля 2001 г./ Ж.П.Павлова и др. - Владивосток: Изд. ДВГАЭУ, 2001,- 188 с.

РОЛЬ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В СТРУКТУРІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Довганич М.І.,
викладач кафедри Фінанси

Міжнародний університет "РЕП" ім. акад. Степана Дем 'янчука

Світовий досвід свідчить про те, що одним із важливих елементів ринкової економіки є існування і взаємодія великих, середніх і малих підприємств. При цьому малі підприємства розглядаються як самостійна форма функціонування і розвитку сучасних продуктивних сил, а не як додаток до великого виробництва.

Для України значення підприємництва є винятково актуальним. Адже розвиток підприємницьких структур сприяє вирішенню проблем переходу до ринку, забезпеченню зайнятості вивільнених працівників та потреб суспільства в продукції та послугах, притаманних цьому сектору економіки. Тому проблемами розвитку малого і середнього бізнесу займається немало українських учених, серед останніх наукових досліджень яких слід виділити праці Варналія З.С.[1] та Воротіної Л.І.[2]

Економічна суть малих підприємств полягає насамперед у тому, що їх ринкові партнери формуються відповідно до економічних особливостей функціонування малих господарських форм у ринковому просторі країни чи регіону. Існують певні риси, що притаманні малим підприємствам і які формують їх економічний зміст та зумовлюють роль і місце в ринковій економіці:

1) малі підприємства - це підприємства ризикової виробничої діяльності, тобто ті, що за власного ініціативою, за власним розсудом та бажанням і звісно ж можливостями здійснюють підприємницьку діяльність;